

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

АГРОБІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ПРОГРАМА

виробничої практики
і методичні вказівки до написання звіту студентами
ОС “Бакалавр”
спеціальності 203 “Садівництво та виноградарство”

Київ – 2024

УДК: 371.214.1: 631.5

Викладена програма виробничої практики і методичні вказівки до написання звіту для студентів агробіологічного факультету спеціальності «Садівництво та виноградарство».

Рекомендовано Вченою радою агробіологічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України від 22.02.2024 року протокол №1

УКЛАДАЧІ: доктори с.-г. наук, професори Т. Є. Кондратенко, О.Л. Тонха
кандидати с.-г. наук, доценти: В.Б. Кутовенко, Ю.Ю.Андрусик;
В.М. Завгородній, О.М. Цизь.

Програма виробничої практики і методичні вказівки до написання звіту студентами ОС “Бакалавр” спеціальності “Садівництво та виноградарство”. – К., 2024. – 36 с.

Навчальне видання
ПРОГРАМА
виробничої практики
і методичні вказівки до написання звіту студентами
ОС “Бакалавр”
спеціальності 203 “Садівництво та виноградарство”

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВИРОБНИЧУ ПРАКТИКУ	5
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	7
2.1. Що потрібно зробити до від'їзду на виробничу практику	8
2.2. Що повинен виконувати здобувач вищої освіти після прибуття на місце практики	9
2.3. Обов'язки здобувача вищої освіти під час проходження виробничої практики:	9
2.4. Обов'язки здобувача вищої освіти по закінченню практики:	10
2.5. Обов'язки господарства, установи, що є базою практики	12
4. ПРОГРАМА ТА ЗМІСТ ПРАКТИКИ.....	133
4.1 Вивчення природно-економічних показників господарства	144
4.1.1. Загальні відомості про господарство. Аналіз системи організації і управління сільськогосподарського виробництва.....	14
4.1.2. Характеристика природно-кліматичних умов господарства	14
4.1.3. Характеристика ґрунтового покриву господарства	155
4.2 Агроекономічні умови господарства	166
4.3 Аналіз системи застосування добрив та хімічних меліорантів.....	17
4.4 Методичні рекомендації щодо аналізу технологій створення багаторічних насаджень та їх вирощування	19
4.5 Методичні рекомендації щодо аналізу технологій вирощування овочевих культур	21
4.6 Аналіз системи захисту овочевих та багаторічних плодкових культур від бур'янів, хвороб та шкідників	23
4.7. Аналіз технологій первинної доробки, зберігання та переробки продукції овочівництва, садівництва і виноградарства.....	23
4.8. Характеристика технічного забезпечення вирощування сільськогосподарських культур.....	23
4.9. Результати господарської діяльності за останні три роки у господарстві	24
4.10. Аналіз природоохоронних заходів в господарстві	26
5. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ, ЕКСКУРСІЙ, БЕСІД, КОНСУЛЬТАЦІЙ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ	28
6. ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	28
7. ВИМОГИ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ЗА КОРДОНОМ	30
8.1 Вимоги до оформлення звіту	30
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	32
ДОДАТКИ.....	34

ВСТУП

Виробнича практика є складовою частиною підготовки висококваліфікованого фахівця аграрного профілю. Від завдання практики, місця проведення, організації, ставлення до її виконання залежить рівень його кваліфікації, знання та вміння реалізувати виробничі процеси, проводити моніторинг і паспортизацію земель, приймати рішення щодо розвитку ринкових виробничих відносин і наукового прогресу, що в підсумку має забезпечити збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшення родючості ґрунтів та навколишнього природного середовища.

Програма виробничої практики розроблена відповідно до вимог Закону України "Про вищу освіту", "Положення про організацію освітнього процесу в НУБіП України", "Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України", "Положення про практичну підготовку студентів НУБіП України". В ній наведено мету і зміст виробничої практики, вимоги до її проходження, методичні вказівки щодо її проведення та оформлення первинної документації.

Базами практики є провідні садівничі підприємства різних форм власності, Інститут садівництва НААН України та установи його мережі, навчальна лабораторія «Плодоовочевий сад». Із базовими підприємствами та установами укладаються договори на проведення практики.

Виробнича практика для здобувачів вищої освіти 3 курсу та 2 курсу скороченого терміну навчання ОС «Бакалавр» спеціальності «Садівництво та виноградарство» триває 5 тижнів.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВИРОБНИЧУ ПРАКТИКУ

Практика здобувачів вищої освіти є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців у закладах вищої освіти України. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття і удосконалення практичних навичок і умінь за спеціальністю «Садівництво та виноградарство».

Основою сучасної практичної підготовки є виробнича практика, в процесі якої здобувачі вищої освіти вирішують завдання, визначені викладачем відповідно до вимог навчального процесу та обраної теми випускної роботи бакалавра.

Виробнича практика є складовою частиною наскрізної програми практичної підготовки фахівців у закладі вищої освіти. Вона є не тільки видом навчальної діяльності (вирішення навчальних завдань), але й одночасно видом трудової діяльності (вирішення виробничих завдань).

В основі виробничої практики лежить активна діяльність здобувачів вищої освіти на підприємстві, особиста участь їх у виробничому процесі як членів колективу підприємства. Виробнича діяльність здобувачів вищої освіти на практиці має нести навчальне навантаження і задовольнити відповідність виконаних завдань майбутній професійній діяльності фахівця, поступове їх ускладнення по мірі розширення обсягу одержуваних знань і виконання виробничих задач у терміни, що визначені навчальним планом.

Метою виробничої практики здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» є закріплення та поглиблення теоретичних знань, що отримані в процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, практичних навичок із спеціальності 203 «Садівництво та виноградарство», а також збір фактичного матеріалу для виконання курсових робіт та написання курсового проєкту. Головними **завданнями** виробничої практики є:

- закріплення та поглиблення теоретичних знань та професійних навичок, їх застосування при організації та виконанні окремих технологічних процесів;
- набуття здобувачем вищої освіти досвіду практичної роботи за своєю кваліфікацією;
- ознайомлення здобувачів вищої освіти з організацією сільськогосподарського виробництва в сучасних економічних умовах на прикладі передових агроформувань;
- формування у здобувачів вищої освіти вмінь і навичок для самостійного прийняття конкретних виробничих рішень;
- засвоєння сучасних агротехнологій та ознайомлення із досвідом вирощування сільськогосподарських культур;
- опанування навичками планування праці, організації та управління виробничими процесами в рослинництві, ґрунтознавстві, агрохімії, овочівництві, плодівництві, розсадництві, виноградарстві та в інших сферах сільськогосподарського виробництва;

- оволодіння методикою та технікою аналізу виробничої діяльності господарства та його галузей, економічної оцінки технологічних та господарсько-організаційних заходів;

- вивчення методики складання звітності, ознайомлення з існуючою в господарстві виробничою структурою, під керівництвом фахівців господарства брати участь у розробці технологічних карт, планів закладання багаторічних насаджень, догляду за ними та збирання врожаю.

Виробничу практику здобувачі вищої освіти проходять у базових господарствах різних форм власності, з якими попередньо укладені двосторонні договори та, які взяли на себе певну організаційно-господарську і соціальну відповідальність згідно законодавства.

За кожним практикантом закріплюються два керівники: один - з числа професорсько-викладацького складу випускових кафедр факультету (згідно з відповідним наказом ректора НУБіП України), другий - з числа спеціалістів господарства, як правило, головний агроном (згідно з відповідним наказом по господарству).

Керівник практики від закладу вищої освіти видає закріпленому за ним здобувачу вищої освіти завдання для проходження виробничої технологічної практики та робочу програму щодо виконання експериментальних досліджень із теми курсового проєкту.

Під час проходження виробничої практики здобувачі вищої освіти зобов'язанні сприяти виконанню виробничих планів підприємства та брати участь у всіх виробничих процесах.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Керівниками виробничої практики здобувачів вищої освіти є викладачі спеціальних дисциплін, провідні фахівці, які призначаються наказами ректора закладу вищої освіти і бази практики в установленому порядку

Перед від'їздом здобувачів вищої освіти на практику проводиться інструктаж про порядок проходження практики, ведення щоденника, написання звіту про виробничу практику, строки його подання в деканат та захист перед комісією.

Перед від'їздом здобувачів вищої освіти на практику їм організують консультації зі всіх розділів програми практики та інструктаж з охорони праці. Здобувачам вищої освіти видається направлення та практику, програма практики, щоденники та бланки повідомлень про прибуття і вибуття з практики.

Практична підготовка розпочинається з ознайомлення із господарством, всією агрономічною (економічною) документацією протягом двох-трьох днів. На основі робочої програми виробничої практики розробляється її календарний план, в якому зазначено всі види робіт. Календарний план проходження практики складається науковим керівником від університету і враховується керівником від базового господарства. Після цього здобувач вищої освіти разом із керівником практики від господарства складає план своєї роботи на весь період виробничої практики. План практики має відповідати програмі практики.

Здобувачі вищої освіти можуть проходити практику в господарствах на різних агрономічних посадах: агронома відділення, агронома господарства тощо.

Керівником від базового господарства, згідно наказу, призначається головний спеціаліст галузі садівництва чи овочівництва (керівник відділу, головний агроном тощо), який здійснює безпосередній контроль за виконанням програми виробничої практики. Обов'язки безпосередніх керівників, які призначені від бази практики, зазначені в окремих розділах договорів про надання послуг з практичного навчання здобувачів вищої освіти.

Протягом всього терміну виробничої практики здобувач вищої освіти підпорядковується керівнику від господарства, виконує всі його розпорядження в межах компетентності та підпорядковується внутрішньому розпорядку, що діє в господарстві.

Здобувач вищої освіти веде щоденник з виробничої практики, в якому систематично, грамотно і акуратно висвітлює зміст виконаних робіт за кожний день із зазначенням агротехнічних вимог до них, термінів проведення, агрегатів, знаряддя та спеціальних інструментів, що використовувалися, записує власні спостереження, зауваження та враження виробничого характеру.

Загальною формою звітності здобувачів вищої освіти за виробничу практику є звіт. Оцінюється він керівником від бази практики і подається на рецензування керівнику практики від університету. Звіт має містити відомості про виконання здобувачем вищої освіти усіх розділів програми практики та

індивідуального завдання і оформляється відповідно до вимог чинних нормативних актів.

За два дні до закінчення практики здобувач вищої освіти звільняється від виробничої роботи для оформлення звіту про виробничу практику безпосередньо в господарстві. Звіт та щоденник перевіряються і підписуються керівником практики від господарства і разом з характеристикою подаються керівнику практики від університету.

Захист звіту за результатами виробничої практики здійснюється перед комісією (3-4 особи), склад якої формує декан факультету. Склад комісії та терміни атестації визначаються відповідним розпорядженням декана.

Атестація здобувачів вищої освіти проводиться в університеті протягом перших десяти днів після її закінчення. Оцінка за виробничу практику вноситься до екзаменаційної відомості та залікової книжки здобувача вищої освіти і враховується стипендіальною комісією при визначенні розмірів стипендії на рівні з оцінками за теоретичне навчання.

Здобувачу вищої освіти, який частково або повністю не виконав програму виробничої практики з поважних причин, термін її виконання може бути перенесений на інший період із збереженням стипендії.

Здобувачу вищої освіти, який не виконав програму практики повністю або частково без поважних причин, може бути надане право повторного проходження практичного навчання в інший час з повним відшкодуванням додаткових освітніх послуг у бюджет закладу вищої освіти.

Здобувач вищої освіти, який не виконав програму виробничої практики і не атестований за її результатами комісією, відраховується із закладу вищої освіти.

Якщо здобувач вищої освіти проходив виробничу практику в інших країнах у вигляді стажування чи виробничої діяльності, він обов'язково у звіті про практику і у випускній бакалаврській роботі наводить інформацію про показники виробничої діяльності господарства, описує технологічні прийоми виробництва певної продукції у даному господарстві.

2.1. Що потрібно зробити до від'їзду на виробничу практику

- 1.З'ясувати характер і термін проходження практики.
- 2.З'ясувати назву, точну адресу господарства, на базі якої проходитиме практика.
- 3.Одержати щоденник, робочу програму виробничої практики і у керівника від університету отримати індивідуальне завдання.
- 4.Одержати на кафедрі консультацію з усіх питань організації проведення практики.
5. Виїхати до місця проходження практики без запізнення. Приїзд до базового підприємства із запізненням або передчасний виїзд з нього розглядатимуться як прогул.

2.2. Що повинен виконувати здобувач вищої освіти після прибуття на місце практики

1.З'явитися у відділ кадрів, зробити відмітку в повідомленні про прибуття на виробничу практику, вказавши дату прибуття.

2.Одержати відповідний документ практиканта виробництва (копію наказу про початок практики у господарстві здобувачем вищої освіти, посвідчення, перепустку тощо).

3.На наступний день після прибуття на виробництво приступити до роботи і продовжувати її до останнього дня перебування на практиці.

4.З'явитися до керівника практикою від господарства, ознайомити його з робочою програмою практики, індивідуальним завданням і щоденником, уточнити план та завдання у відповідності з умовами роботи в господарстві, домовитися про порядок, час і місце одержання консультацій.

5.Уточнити з керівником практики від господарства конкретне робоче місце, календарний план практики та основні обов'язки, які повинні виконуватися практикантом, послідовність переходу з одного робочого місця на інше, порядок підведення підсумків на кожному робочому місці, порядок користування місцевими матеріалами, кресленнями, літературою, приладами, порядок одержання спецодягу.

6.Після одержання від свого керівника практикою (від господарства) відповідних вказівок здобувач вищої освіти терміново відправляється до місця практики.

Несвоєчасне з'явлення здобувача вищої освіти в призначений строк на практику розглядається як прогул.

7.Здобувач вищої освіти, який не відбув встановлений строк практики до диференційованого заліку з практики не допускається.

2.3. Обов'язки здобувача вищої освіти під час проходження виробничої практики

Здобувач вищої освіти під час проходження практики, при наявності вакантних місць керівників середньої ланки, може бути зарахований на штатну посаду, якщо робота на ній відповідає вимогам програми практики, при цьому не менше 50% часу відводиться на загальнопрофесійну підготовку за програмою практики.

Практикант повинен:

- своєчасно прибути до місця проходження практики;
- повністю виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- дотримуватися правил внутрішнього розпорядку господарства;
- вивчати і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- підбираючи і користуючись матеріалами, треба неухильно керуватися встановленим на виробництві порядком збору і збереження цих матеріалів;
- брати участь у науково-дослідній роботі за завданням кафедри, на якій

виконує дипломну роботу;

- нести відповідальність за виконання роботи та її результати на рівні зі штатними працівниками;

- вести щоденник, в якому щоденно записувати дані про виконану роботу, зауваження та враження виробничого характеру і давати на підпис керівникові практикою від виробництва, не пізніше наступного дня. Крім щоденника здобувач вищої освіти зобов'язаний мати робочий зошит і записувати в ньому результати практичної роботи. Згідно записів в робочому зошиті та щоденнику здобувач вищої освіти зобов'язаний складати звіт про практику;

- звернути особливу увагу на запровадження передових (новітніх) технологій, всебічно вивчати досвід роботи передовиків виробництва і їх досягнення;

- допомагати виробництву. Допомога виробництву може виражатися:

а) у поданні допомоги на робочих місцях;

б) у розробці раціоналізаторських пропозицій, покращенні виробничих процесів, консультаціях, удосконаленні елементів технологій, способів догляду за багаторічними насадженнями та впровадженні останніх досягнень науки і техніки;

в) у вивченні і розробці організаційних заходів для прискорення оборотності оборотних коштів, надпланових накопичень, зниження собівартості, підвищення якості продукції, економії сировини та випуск додаткової продукції за рахунок цієї економії;

г) у виконанні спеціальних виробничих завдань;

- крім виконання своєї робочої програми та індивідуальних завдань, здобувач вищої освіти повинен бути активним учасником у господарському житті підприємства, брати участь у роботі виробничих нарад, вивчати досвід роботи передовиків, постійно надавати допомогу виробництву;

- подати керівникові письмовий звіт про виконання програми практики для своєчасного його затвердження в господарстві;

- отримати завірену характеристику про свою роботу в господарстві;

- своєчасно подати документи (звіт, щоденник та характеристику від господарства) керівнику практики від університету і своєчасно захистити звіт.

2.4. Обов'язки здобувача вищої освіти по закінченню практики

1. До кінця практики здати звіт і щоденник керівнику практики від господарства і одержати від нього заключення на звіт і завірений щоденник.

2. Одержані на місці практики прилади, креслення, літературу, спецодяг, постільну білизну тощо повернути за належністю.

3. Виїжджаючи з місця практики, дату виїзду відмітити в повідомленні, довести до відома керівника практикою від господарства і одержати необхідні в щоденнику відгуки та підпис. Повідомити в деканат про вибуття з місця практики (у випадку, коли здобувач вищої освіти їде на канікули, не повертаючись в університет).

4. Після закінчення практики в установлений термін, зазначений у наказі про проходження виробничої практики, захистити звіт.

5. Звіти і щоденник, не завірені на місці практики, не приймаються, здобувач вищої освіти до диференційованого заліку з практики не допускається. Не приймаються також неохайно складені звіти і щоденники.

2.5. Обов'язки господарства, установи, що є базою практики

Базові господарства для проведення практики повинні:

- організувати і проводити практику здобувачів вищої освіти відповідно до методичних вказівок і програми;
- забезпечувати здобувачам вищої освіти, відповідно з програмою, місця, які дають їм можливість як найефективніше пройти практику;
- створювати необхідні умови для одержання здобувачам вищої освіти в період проходження практики знань зі спеціальності «Садівництво та виноградарство»;
- надавати можливість практикантам користуватися статистичними і звітними даними господарства, технічною та іншою документацією, допомогти у підборі матеріалів для курсових і дипломних робіт;
- забезпечувати і контролювати дотримання практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку встановленого у господарстві;
- проводити обов'язкові інструктажі з охорони праці і техніки безпеки на робочому місці з оформленням відповідної документації, а у необхідних випадках проводити навчання здобувачів вищої освіти з питань техніки безпеки;
- проводити екскурсії в інші, розташовані поблизу підприємства, організації і установи;
- на період проходження практики забезпечувати здобувачів вищої освіти гуртожитком або іншим житлом, організувати необхідні умови для харчування;
- забезпечувати здобувачів вищої освіти на період практики спецодягом, спецвзуттям та індивідуальними засобами захисту;
- заохочувати здобувачів вищої освіти до зразкового виконання своїх обов'язків у період практики;
- керівник господарства може накладати стягнення у випадку допущених практикантами грубих порушень внутрішнього трудового розпорядку, про що повідомляє адміністрацію деканату;
- керівники господарства несуть відповідальність за нещасні випадки зі практикантами, які трапилися під час виробничої практики.

3. ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СТУДЕНТІВ

Індивідуальне завдання формується керівником практики від навчального закладу відповідно до загальних завдань практики і після затвердження завідувачем кафедри видається практиканту - студенту. Воно містить рекомендації щодо збору і впорядкування даних, які необхідні для написання звіту про практику та курсового проєкту.

В індивідуальне завдання входять наступні питання:

проаналізувати ґрунтові і кліматичні умови території розташування господарства (установи) бази практики; особливості погоди вегетаційного періоду поточного року;

дати характеристику організаційної структури підприємства; навести та проаналізувати кількісний та якісний склад багаторічних насаджень; описати та проаналізувати основні і новітні технології вирощування 2–3-х провідних плодкових, 2–3-х провідних овочевих, 1–2-х ягідних культур, винограду;

описати найпоширеніші та економічно ефективні сорти плодкових (3-4 найменування), овочевих (3-4 найменування), ягідних (3–4 найменування) культур та винограду;

дати оцінку стану охорони праці, довкілля та ефективності виробничої діяльності підприємства або його підрозділів, в т. ч. госпрозрахункових у науково-дослідних установах;

охарактеризувати наукову установу за напрямками і результатами наукових досліджень (останні 5 років), найбільш вагомими досягненнями, наявністю бази сучасного лабораторного і технічного обладнання, тощо;

вести щоденник, зошит (журнал) польових та лабораторних досліджень.

У щоденнику вказуються і характеризуються роботи, які виконує практикант, назви культур і сортів, схеми їх розташування у певному насажденні, вік і стан рослин та фенологічна фаза, висновки за підсумком роботи. Все це сприяє поглибленню технологічних знань та виробленню вміння осмислено виконувати кожний агрозахід як певної ланки у цілому технологічному процесі виробництва продукції. Зразок оформлення щоденника наводиться.

Зразок щоденних записів

День тижня	Місце і короткий зміст роботи	Керівник від господарства (установи)
5.06	Був на збиранні ягід суниці у дослідях первинного сортовивчення, де досліджується 18 сортів. Плоди збирали у кошики з кожного повторення окремо, зважували. Визначали середню масу ягоди (зі 100 шт.) і максимальну (із 25 шт. найбільших). Найурожайнішими виявилися Присвята. Презент. Ароза (сп).	

4. ПРОГРАМА ТА ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Зміст практики визначається її програмою. Вивчаючи програму ще до початку практики, здобувач вищої освіти повинен чітко і у повному обсязі усвідомити, що він буде робити і які матеріали йому необхідно зібрати у період проходження практики.

Для успішної підготовки до роботи у аграрному виробництві зі спеціальності „Садівництво та виноградарство”, здобувач вищої освіти повинен уміти оцінювати природні умови розташування господарства, оволодіти навичками організації та управління господарством.

Для вирішення цих завдань програмою практики передбачено вивчити:

- ґрунтово-кліматичні та економічні умови господарства (місце розташування, відстань до місць і пунктів реалізації продукції, клімат, ґрунти);
- внутрішньогосподарську спеціалізацію господарства, його розміри (структуру товарної продукції, вартість основних виробничих фондів, валової продукції, площу сільськогосподарських угідь, кількість працівників);
- план землекористування, кількісний і якісний склад сільськогосподарських угідь, їх структуру, наявність зрошення, осушення тощо.
- структуру господарства (кількість відділень, різного роду підрозділів);
- визначення потреби в трудових ресурсах та засобах виробництва;
- оплату праці в рослинництві та інших галузях і підрозділах, систему додаткового стимулювання праці;
- оплату праці спеціалістів господарства (посадові оклади, преміювання);
- організацію планування у підрозділах (річні виробничі плани на найбільш важливі періоди сільськогосподарських робіт (їх призначення та порядок складання); технологічні карти (зміст, призначення, порядок розробки та розрахунок витрат); план-наряди на виконання робіт, порядок їх складання та доведення до виконавців, організацію контролю за їх виконанням;
- питання використання землі, трудових і матеріальних ресурсів, техніки, резерви виробництва та їх використання;
- стан техніки безпеки та охорони праці, виробничої санітарії, протипожежного захисту, оформлення документації;
- розмір та склад управлінського апарату;
- методи керівництва господарством і його підрозділами;
- систему контролю за роботою підрозділів;
- систему оперативної звітності;
- організацію збирання, зберігання та первинну переробку продукції рослинництва, узгодженість окремих ланок;
- систему розподілу валової продукції та прибутку;
- диспетчерську службу, розпорядок та специфіку робочого дня керівників і спеціалістів, планування роботи спеціалістів;
- стиль роботи головного агронома, агронома-садовода, агронома-овочівника.

4.1 Вивчення природно-економічних показників господарства

Під час проходження практики здобувач вищої освіти повинен ознайомитися із формою господарювання, на основі економічних показників визначити спеціалізацію господарства, а також основні та допоміжні галузі виробництва; вивчити його адміністративно-географічне розташування, площу землекористування та книгу історії овочевих полів, садів, виноградників, розсадників, забезпеченість людськими ресурсами. Потрібно попередньо проаналізувати основні показники господарської діяльності господарства: продуктивність основних галузей, матеріально-технічні ресурси та економічні показники. На основі вищезазначеного формуються висновки щодо продуктивності праці та ефективності виробництва продукції садівництва, виноградарства та овочівництва.

4.1.1. Загальні відомості про господарство. Аналіз системи організації і управління сільськогосподарського виробництва

В цьому підрозділі здобувач вищої освіти коротко описує історію виникнення господарства, аналізує його розміщення відносно обласних та районних центрів, шляхів сполучення та дає аналіз ринкам збуту с.-г. продукції.

Подається фотокопія карти-схеми землекористування господарства. У вигляді таблиці наводиться структура землекористування та дається її аналіз. Особливу увагу приділяють розораності земель (співвідношення між площею ріллі і с.-г. угідь), що характеризує спосіб використання земельних ресурсів (інтенсивний або екстенсивний).

В підрозділі наводиться схема управління виробництвом, де зазначається посада, прізвище та ініціали керівника господарства, керівників підрозділів, головних спеціалістів та спеціалістів середньої ланки.

4.1.2. Характеристика природно-кліматичних умов господарства

Здійснюється аналіз середньобаторічних показників температурного режиму повітря, суми атмосферних опадів, вологості повітря, гідротермічного коефіцієнта. Наводяться орієнтовні дати зміни сезонів, початку та закінчення вегетаційного періоду, його тривалість, описуються особливості зимового та літнього періодів, глибина промерзання ґрунту, висота снігового покриву, дати останніх заморозків, строки початку весняних робіт.

Подається стисла характеристика багаторічної норми метеорологічних показників за даними найближчої до господарства метеорологічної станції або з агрокліматичного довідника. До основних кліматичних факторів належать: температурний режим, що забезпечує формування теплових ресурсів території, та кількість атмосферних опадів.

Теплові ресурси визначаються сумою активних температур (10°C і вище) за вегетаційний сезон. Слід вказати на відповідність цього показника вимогам вирощуваних культур.

Показники зволоження території характеризуються даними про суми опадів, гідротермічний коефіцієнт, які визначають водні ресурси території. За період виробничої практики здобувач вищої освіти збирає вказану інформацію, що належить до року цієї практики, і дає оцінку типовості його погодних умов, порівняно з середньобогаторічною нормою, використовуючи статистичний критерій істотності різниць між ними. Робляться висновки щодо придатності кліматичних умов для вирощування овочевих та багаторічних плодкових культур. Проведений таким чином аналіз дає можливість обґрунтовано пояснити відхилення фактично одержаної врожайності від запланованої.

4.1.3. Характеристика ґрунтового покриву господарства

Під час практики здобувач вищої освіти знайомиться з територією землекористування, вивчає рельєф, ґрунтоутворюючі породи, рівень залягання ґрунтових вод, їх вплив на ґрунтоутворення і навколишнє середовище. Знайомиться з планом внутрішньогосподарського землевпорядкування, розташування кварталів і з розміщенням на них культур на час проходження практики.

Із пояснюючої записки до плану ґрунтів (нарис), а також з матеріалів агрохімічного дослідження ґрунтів господарства виписує показники фізико-хімічних, водно-фізичних, фізичних і агрохімічних властивостей ґрунтів. Аналізує стан основних показників родючості ґрунту, кількість внесених меліорантів та добрив за турами агрохімічних обстежень. Оцінює баланс гумусу і баланс основних елементів живлення за внесенням органічних та мінеральних добрив на 1 га площі й середньою врожайністю культур. На основі вивчення ґрунтового покриву господарства заповнює таблицю 4.1.

Таблиця 4.1

Характеристика ґрунтового покриву господарства

№ п/п	Сільсько-господарські угіддя	Агро виробничі групи за типами ґрунтів, їх шифр	Основні ґрунтові відміни		Показник властивостей і їх оцінка		Заходи з підвищення родючості
			назва ґрунту	площа, га	середній вміст гумусу, %	гранулометричний склад	
1.	Рілля	41 г, д опідзолени	Чорнозем опідзолений	1220	3,2 - низький	Суглинок середній	Внесення органічних і мінеральних добрив
			Темно-сірий опідзолений	870	2,15 - низький	Суглинок легкий	Внесення органічних і мінеральних добрив, можливе вапнування
			Темно-сірий опідзолений слабоеродований	117	1,76 – дуже низький	Суглинок легкий	Внесення органічних і мінеральних добрив, захист від ерозії

На завершення робиться висновок про придатність ґрунтів для вирощування основних плодкових, ягідних, овочевих культур та винограду.

4.2 Агроекономічні умови господарства

Проводячи агроекономічний аналіз господарства, характеризують:

Земельні ресурси - кількісний та якісний склад сільськогосподарських угідь, їх структура, наявність і види зрошення, осушення тощо.

Економічні умови - основні ринки збуту сільськогосподарської продукції (відстань до торговельних організацій, переробних заводів та ін.), транспортна мережа, фінансово-кредитні установи, агросервісні організації, канали реалізації основних видів садівничої та овочевої продукції.

Трудові ресурси підприємства - забезпеченість робочою силою (потреба і наявність працездатних), кількість постійних і сезонних робітників у садівництві, виноградарстві та овочівництві. Припадає на одного постійного робітника площ (га) плодкових, ягідних насаджень (у т. ч. плодоносних), виноградників, овочевих полів, теплиць.

Організаційна структура підприємства форма господарювання, виробничі підрозділи: відділення, цехи, бригади, орендні колективи, виробничі кооперативи; обслуговуючі та допоміжні підрозділи.

Кількісний і якісний стад багаторічних насаджень - площа багаторічних насаджень, дотримання садооборотів. Площа плодового (виноградного) розсадника та його відділень.

Спеціалізація підприємства - структура валової і товарної продукції (не менше як за 2 роки), тип спеціалізації господарства (за структурою товарної продукції), внутрішньогосподарська спеціалізація. Чи відповідає спеціалізація господарства зональній спеціалізації садівництва, виноградарства?

Матеріально-технічна база господарства (установи) - наявність тракторів, сільськогосподарських машин, автотранспорту; ступінь забезпечення ними, їх використання. Наявність плодосховищ (холодильників), переробних підприємств, їх місткість, потужність га ступінь їх використання. Наявність бібліотеки (для НД установ) та коротка характеристика фонду наукової та науково-популярної літератури з питань садівництва.

Організація і оплата праці - форма організації праці, орендні відношення, способи використання земельних сертифікатів. Поєднання праці механізаторів і робітників садівницьких і виноградницьких бригад. Системи оплати праці. Рівень продуктивності праці в господарстві, зокрема в садівництві, виноградарстві.

Економічна ефективність виробничої діяльності підприємства - прибутки (збитки) підприємства, в т. ч. галузі садівництва і виноградарства. Собівартість виробництва плодів, ягід, винограду, ціни їх реалізації і рівень рентабельності. Прибуток з 1 га насаджень плодкових, ягідних і винограду. Ефективність виробництва цієї продукції залежно від строків і каналів її реалізації. Стан галузі садівництва в господарстві (площа саду, породний та сортовий склад насаджень, аналіз урожайності, валових зборів та економічних показників за останні 2-3 роки). Перспективи розвитку галузі (зміна площ, породно-сортового складу)

В кінці аналізу дають оцінку господарської та економічної ефективності системи і визначають за вказаними ознаками її назву.

Для аналізу структури земельних угідь та посівних площ заповнюють табл.3.2. Потрібну інформацію беруть з агрономічних документів: державний акт на земельну власність, експлікація земельних угідь, плани виробництва продукції рослинництва.

Таблиця 4.2

**Співвідношення земельних угідь та структура посівних площ
у господарстві _____ рік**

Сільськогосподарські угіддя та назва господарських груп культур	Площа, га	Частка, %		
		від усієї території	від с.-г. угідь	від ріллі
1. Вся територія господарства				
2 Сільськогосподарські угіддя				
3. Рілля, зайнята польовими та овочевими культурами				
4. Ліси, чагарники				
5. Під дорогами, водоймами, будівлями та ін.				
6. Багаторічні плодові насадження та ягідники				
7. Природні луки і пасовища				
8. Польові сільськогосподарські культури, всього				
9. з них зернові і зернобобові				
10. Овочеві культури, всього				
Частка ріллі, %				
Коефіцієнт використання ріллі				

Примітка

1. Складаючи цю таблицю, враховують територію, яка належить конкретному землевласникові, де здобувач вищої освіти виконував програму виробничої практики.

2. До складу земельних угідь не враховують площі присадибних ділянок громадян, членів господарства.

3. Коефіцієнти використання ріллі визначають діленням посівної площі на площу ріллі. Він є одним із показників інтенсивності землеробства. Збільшення величини цього коефіцієнта вказує на зростання інтенсивності галузі.

4. Екологічною нормою частки ріллі від усієї території господарства вважати 40%.

4.3 Аналіз системи застосування добрив та хімічних меліорантів

Згідно даних «Книги історії багаторічних насаджень» і «Книги розсадника» студенти проводять аналіз системи удобрення культур (табл. 4.3) та аналіз надходження і використання органічних та мінеральних добрив у господарстві (табл. 4.4). Вказуються норми, строки внесення органічних і мінеральних добрив в поточному році, під які культури та якими агрегатами вони вносилися. Робиться висновок щодо забезпеченості господарства добривами з точки зору бездефіцитного балансу гумусу та основних елементів живлення.

**Система удобрення овочевих та багаторічних культур, фактично здійснена
в 20__р**

С.-г. культури в порядку їх чергування в сівозміні	Урожайність, основної продукції, т/га	Добрива, назва і доза, т/га			Всього на 1 га		Індекс екологізації землеробства: колонка 7: колонку 6	Всього внесено NPK з органічними і мінеральними добривами, кг/га	Внесено з урожаєм, кг/га	Баланс, +/- кг/га
		Основне	Рядкове	Підживлення	Органічні, т	Мінеральні, NPK, кг				

За таблицею 4.4 зробити розрахунки для всіх культур і дати оцінку екологізації садівництва, овочівництва за їхнім індексом.

Для оцінки стану екологізації землеробства використовують норми її індексу і нормативи внесення органічних добрив. Величину індексу екологізації землеробства визначають відношенням внесених всіх мінеральних добрив в діючій речовині кг/га до дози внесених органічних добрив, т/га.

Шкала оцінки екологізації землеробства за її індексом передбачає стан екологічного землеробства, якщо цей індекс становить менше 15, стан спадної екологізації – при величині індексу від 15 до 25 і стан хімізації землеробства – понад 25. Ці норми мають велике значення у визначенні екологічної ситуації на агроландшафтах. При індексі понад 15 відбувається агрофізична деградація ґрунту і накопичення нітратів у продукції. В практичному землеробстві основним засобом його екологізації є органічні добрива. Існує шкала для визначення рівнів екологізації землеробства за нормами їх внесення.

Таблиця 4.4

**Використання органічних і мінеральних добрив в господарстві за останні
два роки (20.....-20... рр.)**

Культури	Органічні		Азотні		Фосфорні		Калійні		Всього NPK	
	20..р	20..р	20..р	20..р	20..р	20..р	20..р	20..р	20.р	20.р
	удобрювана площа, га всього, т на 1 га, т	удобрювана площа, га всього, т на 1 га, т	удобрювана площа, га N кг/га	на удобрювану площу, ц удобрювана площа, га N кг/га	на удобрювану площу, ц удобрювана площа, га P ₂ O ₅ кг/га	на удобрювану площу, ц удобрювана площа, га P ₂ O ₅ кг/га	на удобрювану площу, ц удобрювана площа, га K ₂ O кг/га	на удобрювану площу, ц удобрювана площа, га K ₂ O кг/га	на удобрювану площу, ц на удобрювану площу, ц на 1 га, кг	на удобрювану площу, ц на удобрювану площу, ц на 1 га, кг
Сад:										
Зерняткові										
Кісточкові										
Розсадник										
Виноградник										
Ягідні:										
Суниця										

Виконуючи догляд за деревами в *молодому саду*, знайомиться з типами крон, які застосовуються в господарстві, та принципами їх формування, способами обрізування та іншими методами прискорення початку плодоношення дерев (нахил гілок, літні операції, тощо). Знайомиться з системами утримання ґрунту в міжряддях і пристовбурних смугах, можливостями застосування гербіцидів, режимами і технікою зрошення, особливостями удобрення саду, захисту дерев від гризунів, шкідників та хвороб.

У *плодоносному саду* знайомиться з типом і конструкцією насаджень, біологічною та виробничою характеристикою сортів. З'ясовує, як враховуються породні, сортові особливості, тип підщепи, форми крони, вік та стан дерев при обрізуванні зерняткових і кісточкових культур. Аналізує систему утримання ґрунту та його обробітку в міжряддях та пристовбурних смугах, застосування гербіцидів для боротьби з бур'янами, удобрення саду' (види, форми, норми, строки, способи внесення добрив), зрошення насаджень (строки, способи і техніку поливу, норми витрат води при вегетаційних та вологозарядкових поливах), систему захисту плодкових дерев від шкідників і хвороб. Розглядаючи механізацію виробничих процесів, знайомиться з комплексом сільськогосподарських машин та знарядь по догляду за плодковими насадженнями, окремими плодковими деревами та врожаєм. Бере участь у прогнозуванні врожайності насаджень, підготовці до збирання, у збиранні плодів.

Характеризує стан розвитку *ягідництва* у господарстві (площа, культури, врожайність, валові збори, економічна оцінка вирощуваних ягідних культур), розкриває його перспективи, надає господарсько-біологічну та виробничу характеристику сортів. Знайомиться з особливостями вибору ділянки під ягідні культури, передсадивної підготовки ґрунту, вимогами до садивного матеріалу, строками, способами та технікою садіння рослин, доглядом за насадженнями, обрізуванням рослин, системою захисту ягідників від шкідників і хвороб.

Знайомлячись з роботою *плодового розсадника*, звертає увагу на його спеціалізацію та економічні показники виробництва садивного матеріалу. Оцінює ділянку, відведену під плодівий розсадник (ґрунти, рельєф), структуру плодового розсадника та організацію його території. Знайомиться з сортовим складом, відсадковим та насінневим маточниками, технологією вирощування насінневих та вегетативно розмножуваних підщеп, саджанців плодкових культур, особливостями догляду, викопування та сортування саджанців.

У *виноградницьких* господарствах знайомиться зі станом галузі і перспективами її розвитку, площею насаджень винограду, їх сортовим та віковим 'складом, основними підщепами, врожайністю за останні 2-3 роки, якістю винограду та напрямками його використання, прибутковістю галузі.

У *молодому винограднику* бере участь у формуванні та обрізуванні кущів, встановленні шпалери, інвентаризації та ремонті насаджень, обробітку ґрунту, удобренні та зрошенні насаджень.

У *плодоносному винограднику* вивчає способи обрізування і типи формувань, їх переваги та недоліки з урахуванням конкретних ґрунтово-

кліматичних умов, забезпеченість господарства робочою силою і технікою, бере участь у проведенні зелених операцій, боротьбі зі шкідниками і хворобами, організації робіт на збиранні врожаю столових і технічних сортів. Аналізує застосовану у господарстві технологію вирощування винограду, обґрунтовує економічну доцільність проведення окремих агротехнічних заходів.

4.5 Методичні рекомендації щодо аналізу технологій вирощування овочевих культур

За період проходження практики студенти освоюють передові екологічно безпечні та економічно вигідні технології вирощування овочевих культур, системи удобрення, зрошення, інтегрованого захисту рослин; закладають дослідження відповідно до теми дипломної роботи, проводить обліки, спостереження, біометричні вимірювання, лабораторні аналізи, розрахунки, керуючись наступними методичними рекомендаціями.

За вирощування овочевих культур в господарстві студент звертає увагу на вибір ділянки і місце в сівозміні, особливості основного, весняного, передпосівного та передсадивного обробітків ґрунту, внесення органічних та мінеральних добрив, підбір сортів і гетерозисних гібридів, підготовку насіння і розсади, терміни сівби насіння і висаджування розсади, догляд за рослинами, збирання врожаю.

За безрозсадного вирощування овочевих культур разом з агрономом визначає оптимальні строки сівби насіння у відкритий ґрунт, спосіб сівби, норму висіву насіння залежно від висівного апарату сівалки, густоту рослин у період сходів і перед збиранням врожаю, встановлює сівалки на норму висіву, перевіряє їх на полі та в загінці.

За розсадного способу вирощування визначає оптимальні строки сівби насіння на розсаду залежно від типу культивуваційних споруд, призначання продукції, способів вирощування розсади. Бере участь у підготовці субстрату до сівби насіння, сівбі насіння, підтриманні параметрів оптимального мікроклімату до появи сходів та після появи сходів, підживленнях розсади, поливах, застосуванні засобів захисту від хвороби шкідників. За висаджування розсади у відкритий ґрунт визначає оптимальні строки, глибину висаджування, схеми залежно від способів зрошення та техніки по догляду за рослинами у період вегетації.

По догляду за посівами та насадженнями, знайомиться агротехнічними прийомами: боронування, за необхідності проріджування посівів, міжрядні розпушування ґрунту, підживлення, застосування засобів захисту від бур'янів, хвороб, шкідників, поливи (строки, способи і техніка поливу, норми витрат води за один полив залежно від фази росту і розвитку культури). Розглядаючи механізацію виробничих процесів, знайомиться з комплексом сільськогосподарських машин та знарядь по догляду за овочевими культурами. Бере участь у прогнозуванні врожайності.

За збирання врожаю бере участь у підготовці до збирання, визначенні фаз стиглості та строків збирання, залежно від культури способів збирання врожаю.

Під час проходження практики студент дає кваліфікований аналіз технології та врожайності культур сівозміни. Для цього здійснює фенологічні спостереження, визначає густоту рослин, врожайність і його структуру. Веде облік агрозаходів, строки та якість їх проведення; встановлює відхилення в технології поточного року порівняно з технологічними картами; робить аналіз рівня врожайності в зв'язку з прийомами вирощування та погодними умовами вегетаційного періоду; дає критичні зауваження стосовно технологічних заходів; обґрунтовує матеріали своїх спостережень та обліків; викладає рекомендовані заходи, що, на думку студента, сприятимуть підвищенню продуктивності культур, технологію вирощування яких аналізує практикант.

В цьому розділі здобувачі вищої освіти наводять технологічні карти вирощування овочевих культур, які в структурі посівних площ займають більше 10%. У технологічній карті має бути зазначено: назва агротехнічного заходу, склад машинно-тракторного агрегату, агротехнічні вимоги (глибина обробітку, вид та норма мінеральних чи органічних добрив, назва і норма витрати пестицидів, тощо), норма виробітку та терміни проведення.

Здобувач вищої освіти складає технологічну карту за фактично здійсненою в господарстві під час проходження виробничої практики технологією вирощування 2-3 провідних культур (табл. 4.5), а також аналіз галузі садівництва (овочівництва) у господарстві (табл. 4.6).

Таблиця 4.5.

Технологічна карта вирощування _____ в господарстві _____
 (назва культури)... (назва господарства)

Агротехнічний захід	Технологічний регламент заходів			Склад агрегату	Змінна норма виробітку	Прямі витрати за норму, грн	Витрати на 1 га, грн
	стр. ок	глибина см	норми, дози матеріальних ресурсів				
Підготовка ґрунту до садіння чи сівби							
Внесення добрив							
Догляд за насадженнями чи посівами							
Захист від шкідників, хвороб і бур'янів							
Збирання урожаю							
Післязбиральна доробка та зберігання урожаю							
Всі прямі витрати на вирощування культури							

Таблиця 4.6.

Аналіз галузі садівництва (овочівництва) у господарстві

Культура	Сорт	Площа, га	Урожайність, т/га	Валовий збір, т	Реалізаційна ціна грн/т	Вартість валової продукції, тис грн	Виробничі витрати, тис грн	Чистий прибуток тис грн	Рівень рентабельності, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

4.6 Аналіз системи захисту овочевих та багаторічних плодових культур від бур'янів, хвороб та шкідників

Важливим складовим елементом системи землеробства є система захисту багаторічних плодових насаджень та овочевих культур від шкідливих організмів, бур'янів, шкідників та хвороб. Аналізуючи її, звертають увагу на комплексність заходів захисту, яка є умовою їх ефективності. Необхідними частинами комплексу заходів є запобіжні і винищувальні. При цьому звертають увагу на еколого-економічне обґрунтування застосування заходів захисту.

4.7. Аналіз технологій первинної доробки, зберігання та переробки продукції овочівництва, садівництва і виноградарства

При проходженні виробничої практики здобувач вищої освіти повинен:

1. Ознайомитися з планами реалізації продукції овочівництва, садівництва і виноградарства, закладання на зберігання зерна плодоовочевої продукції.

2. Зробити аналіз стану матеріально-технічної бази господарства з доробки плодоовочевої продукції та технічної сировини: врожай картоплі, овочів, плодоягідної продукції (сховища, тара, сортувальні машини, пункти післязбиральної доробки).

3. Ознайомитись зі способами збирання та первинної доробки овочів, фруктів, картоплі; станом сховищ стаціонарного типу.

4. Разом з відповідальним за реалізацію овочевої продукції брати участь у складанні документів на продукцію, яка реалізується у торговельні, заготівельні організації та інші господарства.

4.8. Характеристика технічного забезпечення вирощування сільськогосподарських культур

При проходженні практики здобувач вищої освіти вивчає:

- стан комплексної механізації процесів у рослинництві;
- організацію технічного обслуговування машин;

- ефективність використання машинно-тракторного парку;
- освоєння способів і прийомів контролю за якістю механізованих робіт;
- вимоги техніки безпеки при підготовці до роботи машинно-тракторних агрегатів та виконанні основних видів механізованих робіт.

Згідно актів інвентаризації, студенти проводять аналіз забезпеченості галузі рослинництва тракторами, автомобілями, комбайнами та сільськогосподарськими машинами (вказуються марки та кількість). Робиться висновок про відповідність машинно-тракторного парку вимогам інтенсивних технологій вирощування с.-г. культур.

У цьому розділі здійснюється детальний аналіз наявного арсеналу техніки з врахуванням потреби для виконання основних виробничих процесів у господарстві згідно табл. 4.7

Таблиця 4.7

Аналіз технічного забезпечення технологічних процесів у рослинництві

Види польових робіт за плановими технологіями	Склад агрегату		Обсяг робіт, га	Агротехнічні терміни виконання, днів	Продуктивність агрегату за день	Необхідність		Наявність		Рівень забезпечення, %	
	трактори	с.-г. машини				тракторів	с.-г. машин	тракторів	с.-г. машин	тракторів	с.-г. машин

4.9. Результати господарської діяльності за останні три роки у господарстві

- Під час проходження виробничої практики здобувач вищої освіти вивчає:
- систему внутрігосподарського планування;
 - перспективи розвитку господарства;
 - виробничо-фінансовий план, оперативне планування;
 - технологічні карти та їх роль у плануванні;
 - організацію робочих процесів при вирощуванні сільськогосподарських культур;
 - організацію робочих процесів у рослинництві, овочівництві, садівництві;
 - форми організації праці у тваринництві та рослинництві;
 - розподіл посадових функцій керівників: спеціалістів галузі рослинництва та вносить свої пропозиції з їх удосконалення;
 - систему обліку та оплати праці;
 - організацію праці головного агронома та визначає способи її реалізації.

Здобувач вищої освіти на основі річних звітів господарства дає аналіз економічної ефективності галузей рослинництва і тваринництва. Наводиться спеціалізації господарства, аналізуються показники виробничих витрат, реалізації продукції, чистого прибутку, собівартості продукції та рентабельності виробництва в цілому по господарстві та в розрізі галузей.

На підставі «форми 1-3 пв» здобувачі вищої освіти вказують загальну кількість працівників господарства, в тому числі в рослинництві та

тваринництва. Також на основі річних звітів виробничої діяльності здійснюється аналіз продуктивності праці. Вказується загальна кількість вироблених людино-годин, кількість виробленої продукції, чистого прибутку, виробничих витрат, що припадає на 1 люд.-год. Робляться висновки щодо забезпеченості господарства трудовими ресурсами

Для виконання цього завдання здобувачі вищої освіти на практиці збирають інформацію у вигляді табл.4.8 – 4.12.

Таблиця 4.8

Стан реалізації продукції сільськогосподарського виробництва та її структура

№ п/п	Вид продукції	Рік					
		20_		20_		20_	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
	Інша продукція						
	Разом по господарству						

Таблиця 4.9

Матеріально-технічна база господарства

Показник	Рік		
	20	20	20
Наявність основних засобів, млн. грн.			
Склад основних засобів за основними видами діяльності, млн. грн.			
Всього:			
з них:			
будинки і споруди			
машини та обладнання			
Наявність тракторів, всього, штук			
на 100 га ріллі			
Наявність зернозбиральних комбайнів, всього, штук			
на 100 га зернових			
Наявність кукурудзозбиральних комбайнів, всього, штук			
Наявність бурякозбиральних машин, всього, штук			

Таблиця 4.10

Основні показники виробничо-господарської діяльності за 20- 20...рр.

Показник	Рік		
	200..	200..	200..
Валова продукція рослинництва, тис. грн.			
На одну особу, грн			
Продуктивність праці в рослинництві, грн			
Прибуток від реалізації в рослинництві, млн. грн.			
Рівень рентабельності в рослинництві, %			
Чисельність працівників, осіб			
В т.ч. – в рослинництві			
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.			
В т.ч. – в рослинництві			

Таблиця 4.11

Виробничі витрати в рослинництві господарства та їх структура

Статті витрат	Рік			
	20..		20..	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Витрати на оплату праці				
Відрахування на соціальні заходи				
Матеріальні витрати				
у т.ч.				
насіння і посадковий матеріал				
інша продукція сільського господарства				
мінеральні добрива				
нафтопродукти				
електроенергія				
паливо-мастильні матеріали				
запчастини, ремонтні і будівельні матеріали				
оплата послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями				
Амортизація основних засобів				
Інші витрати				
з них орендна плата за:				
– земельні частки (паї)				
– майнові паї				

Таблиця 4.12.

Економічна ефективність вирощування окремих с.-г. культур

Культура	Урожайність, т/га	Площа, га	Валовий збір, т	Ціна реалізації	Вартість валової продукції, грн/га	Виробничі витрати, грн/га	Собівартість І т, грн	Умовно чистий доход, грн/га	Рівень рентабельності, %

4.10. Аналіз природоохоронних заходів в господарстві

За період практики практикант знайомиться з організацією та реалізацією природоохоронних заходів в умовах господарства:

- наявність проектів природоохоронних заходів, їх фінансування;
- реалізація природоохоронних засобів у господарстві;
- стан зрошувальних та осушувальних систем (замуленість, забур'яненість, обладнання перемичками, щитами, містками тощо);
- вміст гумусу та основних поживних речовин в ґрунтах господарства, стан біологічного захисту рослин;
- утилізація відходів рослинництва, тваринництва, підсобних та переробних підприємств (цехів) приватного сектору;
- стан озеленення території господарства (вулиці, шляхи, бригадні стани, прифермські ділянки, житловий фонд працівників, соціально-культурні та побутові заклади);
- стан складів стосовно збереження мінеральних та органічних добрив, пестицидів, пального й мастильних матеріалів;

- ураженість земельної території водною та вітровою ерозією і заходи боротьби з нею;

- забрудненість важкими металами, радіонуклідами.

Охорона довкілля. Аналіз діяльності підприємства щодо охорони довкілля передбачає збір відомостей щодо:

- спеціалізації господарства і впливу окремих галузей на довкілля (тваринницькі ферми і комплекси, переробна промисловість тощо);

- дотримання або порушення технологій ведення галузі садівництва, що можуть мати або мають негативний вплив на агроландшафти (польові, кормові і овочеві сівозміни, лучні угіддя);

- ведення садівництва з метою одержання екологічно чистої продукції.

Можливі або наявні порушення, що впливають на погіршення якості плодів, хімічне і бактеріальне забруднення - нітрати, важкі метали, залишки пестицидів, патогенна мікрофлора, геогельмінти та ін;

- охорони довкілля (упорядкування садіб, гноєсховищ, чистота питної води,

віддаленість від житлових масивів тваринницьких ферм і комплексів), наявності зелених і рекреаційних зон.

4.11. Аналіз стану охорони праці та безпечних методів роботи в господарстві

Охорона праці: прибувши на підприємство, студент-практикант обов'язково слухає вступний інструктаж та інструктаж на робочому місці. Потім знайомиться зі станом охорони праці, плануванням заходів щодо охорони праці, аналізує небезпечні і шкідливі виробничі фактори при проведенні основних видів робіт у садівництві, бере участь у розробці плану заходів з поліпшення технологічних процесів, спрямованих на ліквідацію або зменшення дії на працівників небезпечних і шкідливих виробничих чинників. Дає критичну оцінку стану умов праці в садівництві та надає рекомендації з їх поліпшення.

5. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ, ЕКСКУРСІЙ, БЕСІД, КОНСУЛЬТАЦІЙ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ

У період проходження практики 1-2 рази на тиждень керівник практики від господарства може організувати зі здобувачами вищої освіти заняття у формі тематичних лекцій, бесід.

Мета: надання здобувачам вищої освіти найбільш повної уяви про базу практики, її структуру, технічне оснащення, завдання окремих підрозділів та їх взаємодію у загальному виробничому процесі, діючу систему управління і прогресивні технології.

У випадку, коли здобувачі вищої освіти проходять практику в лабораторіях кафедр університету, керівник практики від університету організовує 2-3 екскурсії на підприємства, у науково-дослідні інститути тощо.

Екскурсії, бесіди, консультації проводять за такою орієнтовною тематикою: ознайомлення зі структурою підприємства; історія підприємства та перспективи його розвитку; сфери діяльності підприємства; робота підприємства у сучасних ринкових відносинах; сучасні технології вирощування сільськогосподарських культур; продукція підприємства та її використання; організація праці на підприємстві.

6. ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Здобувачі вищої освіти мають досконало оволодіти методикою закладання та проведення польових досліджень у виробничих умовах. Тому згідно робочої програми, розробленої керівником практики від закладу вищої освіти, студент самостійно виконує роботу, яка полягає у:

- закладанні або продовженні раніше закладених дослідів за темою дипломної роботи, проведенні всіх обліків і спостережень, які передбачено програмою і календарним планом досліджень, збиранні й узагальненні експериментальних даних;

- ознайомленні з науковою і науково-популярною літературою з садівництва, виноградарства і овочівництва в бібліотеці установи;

- збиранні та впорядкуванні даних, які всебічно характеризують установу (господарство) і які необхідні для написання звіту; підготовки звіту до захисту.

Провести всі передбачені методикою обліки та спостереження.

7. ВИМОГИ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ЗА КОРДОНОМ

Метою зарубіжної практики є ознайомлення із зарубіжним досвідом ведення ефективних технологій вирощування плодових, ягідних рослин і винограду. Програма закордонної практики передбачає вивчення:

- особливостей наукового забезпечення садівничих підприємств різних форм власності;
- організації виконання виробничих процесів з вирощування плодових, ягідних культур і винограду;
- діяльності служби і системи захисту сільськогосподарських рослин від шкідників, хвороб і бур'янів;
- технологій виробництва екологічно чистої та санітарно безпечної продукції, сертифікації, принципів логістики і маркетингу;
- економічних взаємин між фермерськими господарствами й державою, кооперації фермерських та інших суб'єктів с.-г. діяльності;
- форм договорів контрактації з торгівельними, переробними та іншими недержавними підприємствами за реалізовану (поставлену) сільськогосподарську продукцію;
- особливостей складання бізнес-планів у підприємствах, що займаються вирощуванням плодових, ягідних культур і винограду;
- юридичного забезпечення взаємовідповідальності між суб'єктами аграрної діяльності;
- мови країни.

Якщо в господарстві, в якому студент-практикант перебуває на практиці, відсутні можливості для виконання якогось із елементів плану роботи, йому слід звернутися до керівника практики з проханням дозволити ознайомитись з певними елементами технологій на прикладі найближчого сільськогосподарського підприємства.

Під час перебування за кордоном студент заповнює щоденник. Після повернення з-за кордону він у 10-ти денний термін звітує перед деканатом і відділом міжнародних зв'язків про виконання плану практики.

Примітка: після прибуття до місця проходження практики (якщо її тривалість перевищує 3 тижні) студент зобов'язаний у 10-денний термін повідомити про це керівництво університету листом, в якому вказується адреса господарства, номери телефонів, факсу, електронної пошти тощо, прізвище господаря чи особи відповідальної за керівництво практикою.

8. ЗВІТНІСТЬ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Загальною формою звітності студента-практиканта про виробничу практику є звіт, підготовлений згідно індивідуального завдання і написаний до її закінчення.

8.1 Вимоги до оформлення звіту

Звіт оформляється відповідно до вимог чинних нормативних актів, завіряється печаткою установи (господарства). Матеріали звіту викладаються по розділах у наступній послідовності:

№ з/п		Кількість сторінок
	Вступ	1-2
1	Розміщення та ґрунтово-кліматичні умови господарства	2-3
2	Економіка і організація виробництва	5-6
3	Характеристика технологій вирощування садівничої, овочевої продукції та винограду	25-30
3.1	Плодівництво	
3.2	Ягідництво	
3.3	Розсадництво	
3.4	Виноградарство	
4	Овочівництво	2-3
5	Грибівництво	2-3
6	Охорона праці	1-2
7	Охорона довкілля	1-2
8	Висновки і пропозиції	1-2
9	Відомості про виконання дипломної роботи	1-2
	Список використаної літератури	1-2
	Додатки	

У вступі висвітлюються основні завдання виробничої практики. Послідовність викладу матеріалу за розділами звіту відповідає програмі практики.

Описуючи у звіті існуючі в господарстві технології вирощування основних культур, необхідно вказати на дотримання наукових рекомендацій щодо виконання кожного з елементів технології, а в разі порушення окремих технологічних операцій - проаналізувати причини. У кінці звіту практикант дає свої висновки і конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності виробництва певної продукції у господарстві.

Звіт представляють на папері форматом 210x297 мм. На кожній сторінці повинно бути 28-30 рядків, поля: ліве 30 мм, праве - 10 мм, верхнє і нижнє 20 мм, нумерація сторінок - внизу посередині. У звіті обов'язкові посилання на джерела літератури. Виклад матеріалу супроводжується таблицями, графіками, рисунками. Загальний обсяг звіту 45 - 50 сторінок комп'ютерного тексту.

Звіт, підписаний керівником практики від базового господарства, разом зі щоденником, характеристикою (відгуком від базового господарства) студент-практикант подає в установлений деканатом строк керівнику від навчального закладу, який перевіряє звіт, дає на нього відгук та своє заключення про виконання студентом програми практики. Перевірений звіт практикант захищає перед комісією, яка формується із числа професорсько-викладацького складу випускових кафедр і деканату. В оцінюванні роботи студента на практиці приймається до уваги характеристика керівника практики від господарства. Оцінка за практику заноситься в екзаменаційну відомість і залікову книжку студента згідно модульно-рейтингової системи, яка передбачає наступні критерії оцінювання:

Таблиця 8.1.

Критерії оцінювання звіту

Критерії оцінювання звіту	Рейтинговий бал
1. Зміст звіту:	61
відповідність змісту звіту завданню та вимогам робочої програми щодо її виконання	40
самостійність вирішення поставлених завдань, виконання розрахунків, графіків, таблиць	6
наявність елементів науково-дослідного характеру	6
використання комп'ютерних технологій	5
відповідність стандартам оформлення	4
2. Захист звіту, в тому числі:	39
доповідь	25
правильність відповідей на поставлені запитання	14
Всього	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка національна	Визначення оцінки	Рейтинг студента, бали
Відмінно	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100
Добре	в загальному правильна робота з певною кількістю помилок	74–89
Задовільно	виконання задовольняє мінімальні критерії зі значною кількістю недоліків	60-73
Незадовільно	потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	01–59

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балабак А.Ф. Кореневласне розмноження малопоширених плодових і ягідних культур / А.Ф. Балабак. - Умань:УДАА, 2003,- 109 с.
2. Барабаш О.Ю. Овочівництво / О.Ю. Барабаш. – К.:Вища школа, 1994. – 374 с.
3. Барабаш О.Ю. Розсада овочевих культур / О.Ю. Барабаш, В.В. Хареба, С.Т. Гутиря. – К.: Вища школа, 2002. – 55 с.
4. Барабаш О.Ю. Біологічні основи овочівництва / О.Ю. Барабаш, Л.К. Тараненко, З.Д. Сич. – К.: Арістей, 2005. – 347 с.
5. Грицаєнко З.М. Методи біологічних та агрохімічних досліджень рослин і ґрунтів / З.М. Грицаєнко, А.О. Грицаєнко, В.ІІ. Карпенко. - К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. - 320 с.
6. Довідковий матеріал з овочівництва / [З.Д. Сич, І.М. Бобось, В.Б. Кутовенко та ін.]. – К.: НУБіП України. – 2011. – 180 с.
7. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні
8. Досвід виробництва та маркетингу овочів в Україні. Ю.І. Сологуб, А.Ю. Андрюшко та ін. Проект аграрного маркетингу – 2005 р.
9. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. – М.: Колос, 1979. – 416 с.
11. Інтенсивні технології вирощування яблуневих садів. Рекомендації / В.В. Черній, В.ІІ. Ріпамельник, О.ІІ. Довбиш та ін. - Вінниця, 2004. - 16 с.
12. Каленич Ф.С. Захист саду від шкідників і хвороб / Ф.С. Каленич. - Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. - 154 с.
13. Клімат України / за ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко. - К.: Вид. Раєвського, 2003. - 343 с.
14. Кондратенко П.В. Методика проведення польових досліджень з плодовими культурами / П.В. Кондратенко, М.О. Бублик. - Київ: Аграрна наука, 1996. -95 с.
15. В.Б. Кутовенко Сучасні технології вирощування овочевих культур / В.Б. Кутовенко, І.Г. Міхаліна, В.Т. Гонтар – Вінниця «Нілан-ЛТД», 2013 р. – 252 с.
16. Кутовенко В.Б. Прогресивні технології овочівництва відкритого і закритого ґрунту / В.Б. Кутовенко, О.В. Шеметун, І.Л. Гавриць – К.: «Компринт», 2018. – 252 с.
17. Лихацький В.І. Овочівництво практикум / Лихацький В.І., Улянич О.І, Гордій М.В. та інші – Вінниця, 2012 р. – 431 с.
18. Лихацький В.І. Овочівництво в 2 ч. Ч.1: Теоретичні основи овочівництва і культивацийні споруди / В.І. Лихацький, Ю.Є. Бургарт, В.Д. Васянович: За ред. В.І. Лихацького – К.:Урожай, 1996. – 304 с.
19. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві / за ред. Г. Л. Бондаренка, К. І. Яковенка. 3-тє вид., пер. і доп. Харків : Основа, 2001. 369 с.
20. Методика оцінки якості плодово-ягідної продукції / П.В. Кондратенко, Л.М. Шевчук, Л.М. Левчук. - Київ; ІС УААН, 2008. - 79 с.
21. Методика проведення експертизи сортів плодово-ягідних, горіхоплідних культур та винограду / Охорона прав па сорти рослин. Офіційний бюлетень. - К.: Альфа, 2005. - ч. 2. - 232 с.

22.Омельченко І.К. Садівнича наука України: минуле, сьогодення, перспективи /І.К. Омельченко, І.В. Гриник. - К.: «Гіпреса України», 2012. - 528 с.

23.Омельченко І.К. Біологічні основи формування та обрізування плодових дерев і ягідних кущів / І.К. Омельченко, В.М. Жук, О.А. Кіщак та ін. - К.: ДВ «Аграрна наука» НААН, 2014. - 256 с.

24. Павлюк В. Суниця цілий рік. Сорти і способи вирощування /В.Павлюк. - К.: ТОВ «Аграр Медієн Україна», 2013.-72 с.

25. Проблеми моніторингу у садівництві / За ред. А.М. Силаєвої. - К.: Аграрна наука, 2003. - 345 с.

26.Рекомендації з вирощування малопоширених бобових овочевих культур в Лісостепу України /З.Д. Сич, І.М. Бобось, В.Б. Кутовенко та інші – К.: НУБіП України, 2010. – 41с.

29. Сич З.Д. Післязбиральні технології доробки овочів для логістики і маркетингу: навчальний посібник / З.Д. Сич, І.О. Федосій, Г. І. Подпряттов. – К.: Миронівська друкарня, 2010. – 440 с.

30.Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні

31.Створення і продуктивне використання інтенсивних насаджень яблуні. Рекомендації. / П.В. Кондратенко, О.Д. Чиж, В.І. Водяницький та ін.. - К.: ПД УААН «Плодівництво»; 1997. - 22 с.

32.Чернишенко В.І. Сучасні технології овочівництва відкритого ґрунту/ В.І Чернишенко, А.І. Пашковський, П.І. Кирій – Житомир: Рута, 2017.- 335с.

ДОДАТКИ

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

АГРОБІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗВІТ

про проходження виробничої практики

В
(підприємство, установа)

Виконав студент курсу
П.І.П.

Керівник практики від господарства,
посада П.І.П.

/підпис, дата, печатка/

Керівник від навчального закладу,
посада П.І.П.

/підпис, дата/

Дата захисту звіту.....

Київ 20 _ р.

Пам'ятка здобувачу вищої освіти, який проходить виробничу практику

ПАМ'ЯТАЙ, що від рівня знань техніки безпеки, виконання правил особистої поведінки на роботі залежить життя і здоров'я як тебе самого, так і твоїх товаришів по роботі.

Перед початком роботи, в процесі виробничої практики здобувач вищої освіти повинен виконувати **такі правила**:

1. Суворо виконувати правила внутрішнього трудового розпорядку, який встановлено для даного підприємства.

2. Одержав нову роботу - одержуй інструктаж щодо безпечного її виконання. Звертайся до адміністрації за роз'ясненням, якщо тобі щось не зрозуміло.

3. Здобувачі вищої освіти, які допускають порушення правил техніки безпеки, усуваються від практики, допускаються лише після проходження позачергового інструктажу з техніки безпеки.

4. Заборонено допускати до управління та обслуговування тракторів і спеціалізованих сільськогосподарських машин та знарядь осіб, які не мають посвідчення, не пройшли інструктажу з техніки безпеки.

5. Під час виконання робіт необхідно бути уважним, не відвертати своєї уваги й інших сторонніми розмовами.

6. Працюючий машинно-тракторний агрегат, самохідна машина повинні негайно зупинитись при виявленні будь-якої несправності, яка може призвести до аварії, або до нещасного випадку.

7. Заборонено відпочивати чи спати в місцях, де працюють тракторні агрегати, комбайни, самохідні машини.

8. Забороняється до роботи на сільськогосподарських агрегатах допускати підлітків молодших 17 років.

9. Велику небезпеку при роботі сільськогосподарських агрегатів створюють ями, канави, великі борозни. Якщо на полі чи в саду є такі місця, їх необхідно заздалегідь позначити високими вішками.

10. Забороняється тракторні причепа використовувати для перевезення людей.

11. Під час переїзду транспортного чи сільськогосподарського агрегату під лініями електромереж необхідно стежити, щоб ця відстань від лінії електромережі до верхньої частини машин чи вантажу була: при напрузі до 20 КВ - не менше 2 м, 35-110 КВ - 3 м, 330-350 КВ - 5-6 м.

12. При виконанні робіт, пов'язаних із застосуванням мінеральних добрив та пестицидів, необхідно суворо дотримуватись правил допуску до роботи з мінеральними добривами та пестицидами осіб віком не менше 18 років, які пройшли медичний огляд та спеціальне навчання.

13. Щоб уникнути отруєння організму, під час роботи з пестицидами не можна курити, пити і приймати їжу. Слід старанно виконувати правила особистої гігієни.

14. Працювати з пестицидами дозволяється не більше 6 годин, а при роботі з сильнодіючими пестицидами - 4 години на добу.

15. При роботі з пестицидами необхідно застосовувати відповідний спецодяг, спецвзуття та особисті засоби захисту органів дихання.

16. На місцях, де ведуться роботи з пестицидами і на дорогах, що проходять через оброблені пестицидами поля, сади тощо, необхідно встановити попереджувальні написи.

17. Забороняється проводити обприскування посівів та садів під час цвітіння.

Заборонено на ці види робіт допускати підлітків, вагітних жінок, жінок, які мають грудних дітей, та старших 50 років і чоловіків старших 55 років, осіб із запаленням легенів, нирок, печінки та людей з серцево-судинними захворюваннями.

18. Практикант повинен добре знати та вміти надати першу допомогу потерпілому, вміти правильно застосувати методи штучного дихання та закритого масажу серця.

20. Кожен студент зобов'язаний добре засвоїти основні правила з техніки безпеки і дотримуватись їх у період виробничої практики.

Про порядок складання звіту

1. Звіт про виробничу практику складається здобувачем вищої освіти, як правило, в вечірній час у період його перебування на виробництві, розглядається керівниками практики від виробництва і закладу вищої освіти та супроводжується докладним відгуком про роботу студента під час практики.

2. Звіт про практику приймається комісією факультету й оцінюється за чотирибальною системою (національною оцінкою) та шкалою ЄКТС. Одержання незадовільної оцінки, або неподання звіту про виробничу практику тягне за собою ті ж наслідки (у відношенні переведення на наступний курс, право на стипендію тощо), що й незадовільна оцінка однієї із теоретичних дисциплін навчального плану.

Ліквідація незадовільної оцінки, або академічної заборгованості з виробничої практики проводиться, як правило, шляхом повторного проходження практики.

3. У звіті повинні бути технічно грамотно пов'язані між собою ілюстративні замальовки, схеми, фотографії, опис матеріалів, процесів роботи, елементи технологій, технологічні прийоми.

Об'єм, зміст і порядок викладення у звіті зібраних матеріалів визначається програмою практики.

4. У звіті не допускаються зайві слова, які не мають відношення до конкретного викладу матеріалу.

5. Звіт повинен складатися кожним здобувачем вищої освіти окремо: не допускається складання його двома, трьома і більше здобувачами вищої освіти разом.

Під час роботи двох, трьох і більше здобувачів вищої освіти на одному робочому місці одночасно, вони повинні поділити роботу між собою і представити самостійні окремі звіти.

6. Звіти, виконані тільки на основі літературної викладки у формі розповіді, списані із звітів товаришів по практиці, оцінюються незадовільно і практикою не зараховуються.

7. Матеріали для звіту у вигляді окремих нотаток і замальовок у робочому зошиті підбираються систематично під час виконання програми, або робочих завдань, рекомендованих керівником практики. Звіт друкується на одному боці аркуша білого паперу формату А4, через півтора інтервали – з використанням шрифту текстового редактора Word – Times New Roman, 14-й кегль. Креслення, малюнки тощо можуть бути виконані олівцем.

8. У випадку практики здобувача вищої освіти на віддаленій території від закладу вищої освіти, де неможливі виїзди керівника практикою від закладу вищої освіти, складання звіту і щоденника контролюється керівником від виробництва і він надає письмовий висновок у звіті і відгук у щоденнику.

9. Після закінчення практики здобувач вищої освіти зобов'язаний захистити звіт перед комісією, склад якої зазначено в наказі про проходження виробничої практики.